

Inleiding

De politieke vertegenwoordiging van etnisch-culturele minderheden in de Lage Landen¹

Silvia Erzeel en Eline Severs

Het zijn turbulente tijden voor diversiteit. Deze uitspraak leest als een zwaar understatement. Terroristische aanslagen, de aanhoudende dreiging van terreur, de vluchtelingenproblematiek en toenemende angst voor de ‘Ander’ hebben debatten over migratie, integratie en hoe samenleven in diversiteit niet alleen nieuw leven ingeblazen maar ook verscherpt; met toenemende polarisering en verhoogde incidenties van discriminatie, racisme en islamofobie als gevolg. Zowel het European Network against Racism (ENAR) als het European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) wees in recente publicaties op het wijdverspreide karakter van islamofobie en de toename van haatmisdrijven en discriminatie sinds de terroristische aanslagen in Europa. Surveyonderzoek bij EU-burgers die zichzelf identificeren als moslim toonde in 2017 aan dat niet minder dan 76% van de respondenten zich sterk gehecht voelt aan het land waarin ze leven. Tegelijkertijd gaf 31% van deze respondenten te kennen zich gediscrimineerd te hebben gevoeld tijdens de laatste vijf jaar.²

Tegen deze achtergrond wenst dit themanummer de aandacht te vestigen op de politieke vertegenwoordiging van burgers uit etnisch-culturele minderheidsgroepen. Het mag duidelijk zijn dat de hedendaagse ontwikkelingen ook de politieke belangen en perspectieven van burgers uit etnisch-culturele minderheidsgroepen aanscherpen. Tegelijkertijd wordt de articulatie van minderheidsperspectieven en -belangen in het publieke debat steeds moeilijker in het huidige gepolariseerde klimaat.

Hoewel onderzoek naar gender en de politieke vertegenwoordiging van vrouwen ondertussen gemeengoed is geworden in de Lage Landen, is dat nog veel minder het geval voor onderzoek naar de politieke vertegenwoordiging van etnisch-culturele minderheden. Mede door het lage aantal politici uit etnisch-culturele minderheidsgroepen, spitste politicologisch onderzoek naar etnisch-culturele minderheden zich in het verleden vooral toe op vraagstukken van politieke participatie. Sinds de late jaren 1990 hebben echter een toenemend aantal studies het selectie- en rekruteringsgedrag van politieke partijen bestudeerd alsook het kiesgedrag van burgers uit etnisch-culturele minderheidsgroepen. Die lijnen van onderzoek wensen we met dit themanummer verder uit te zetten en te complementeren.

Het themanummer bestaat uit twee delen. Het eerste deel brengt vier wetenschappelijke bijdragen die focussen op de descriptieve aanwezigheid van etnisch-

culturele minderheden in onze verkozen assemblees, de manier waarop politici uit etnisch-culturele minderheidsgroepen in de media worden geportretteerd en de verwachtingen die worden gekoesterd ten aanzien van ‘hun’ politici. Het tweede deel omvat een essay dat reflecteert over de manier waarop de loyaliteiten van politici uit etnisch-culturele minderheidsgroepen – meer dan bij hun ‘witte’ collega’s – onder de loep worden genomen, en een symposium over de impact van het hedendaagse klimaat van terreur en angst op onze capaciteit tot samenleven in diversiteit.

In de eerste onderzoeksbijdrage bekijken Chloé Janssen, Régis Dandoy en Silvia Erzeel het electorale succes van etnisch-culturele minderheden in Brussel van nabij en onderzoeken ze welke factoren (lijstsamenstelling door partijen of voorkeurstemmen door kiezers) hebben bijgedragen tot dit succes. Steunend op data over de Brusselse regionale verkiezingen (1995-2014) stellen Janssen, Dandoy en Erzeel dat het electorale succes van etnisch-culturele minderheidsgroepen niet tot één factor kan worden teruggebracht. Integendeel, de respectievelijke rol van kiezers en partijen varieert over de tijd en naargelang de partijideologie. In de periode 1995-2004 was het electorale succes van etnisch-culturele minderheden vooral te danken aan kiezers die meer voorkeurstemmen toekenden aan etnisch-culturele minderheden dan aan andere kandidaten. Naarmate partijen meer verkiesbare/realistische lijstposities toekenden aan etnisch-culturele minderheden in de meest recente periode (2009-2014), nam het belang van voorkeurstemmen echter af. Voorkeurstemmen bleken bovendien vooral cruciaal voor het succes van kandidaten uit sociaaldemocratische en christendemocratische partijen; in andere partijen was de lijstsamenstelling en -volgorde meer doorslaggevend.

De tweede bijdrage, van Roos van der Zwan en Tomas Turner-Zwinkels, vergelijkt het professionele profiel en opleidingsniveau van zogenaamd ‘witte’ politici en politici uit etnisch-culturele minderheidsgroepen. Gebruikmakend van data over de studie- en beroepskenmerken van Tweede Kamerleden (2010-2016) toetsen ze twee hypothesen; namelijk dat parlementsleden uit etnisch-culturele minderheidsgroepen een soortgelijk profiel hebben als, dan wel een hoger profiel hebben als ‘witte’ parlementsleden. Van der Zwan en Turner-Zwinkels vinden vooral bewijs voor de eerste hypothese: de professionele achtergrondkenmerken van parlementsleden uit etnisch-culturele minderheidsgroepen komen grotendeels overeen met die van ‘witte’ parlementsleden. Ook zetelen politici uit etnisch-culturele minderheidsgroepen in verhouding vaker in het parlement zonder voorafgaande politieke ervaring; een gegeven dat mogelijk kan wijzen op een actievere rekrutering vanuit politieke partijen (dan het geval is bij ‘witte’ kandidaten).

In de derde bijdrage onderzoeken Liza Mügge en Anne-Louise Schotel de manier waarop parlementsleden uit etnisch-culturele minderheidsgroepen, verkozen tussen 1986 en 2016, in de Nederlandse media worden geportretteerd. Ze analyseren de zichtbaarheid van deze parlementsleden, de identitaire labels waarmee

ze worden aangeduid en de toon van de berichtgeving. Hun analyses tonen aan dat vrouwelijke parlementsleden in vergelijking tot hun mannelijke collega's een hogere zichtbaarheid genieten in de media. Deze verhoogde zichtbaarheid gaat gepaard met een sterkere beklemtoning van hun 'anders' zijn. Niet alleen wordt er in de media vaker gewezen op hun land van herkomst en hun genderidentiteit (dan het geval is bij mannelijke parlementsleden uit etnisch-culturele minderheidsgroepen), ook worden ze minder vaak geduid aan de hand van hybride labels, zoals Turks-Nederlandse. Ook vinden Mügge en Schotel dat politici uit etnisch-culturele minderheidsgroepen vaker negatief worden geportretteerd wanneer ze meer centrale functies in hun partij opeisen. Op dat moment wordt – voor zowel mannen als vrouwen – een sterkere klemtoon gelegd op hun vreemde herkomst.

De vierde bijdrage behandelt, ten slotte, hoe leden van etnisch-culturele minderheidsgroepen naar hun vertegenwoordigers kijken. In deze bijdrage bestuderen Soumia Akachar, Karen Celis en Eline Severs de visies op politieke vertegenwoordiging van jonge moslims uit Antwerpen. Steunend op focusgroepdata presenteren Akachar, Celis en Severs een typologie die weergeeft hoe moslimjongeren kijken naar politici uit etnisch-culturele minderheidsgroepen en hoe ze hun *performances* evalueren. Deze typologie daagt de veronderstelling uit dat etnisch-culturele minderheidsgroepen *delegates* (i.e. vertegenwoordigers die zich laten aansturen door 'hun' sociale groep) verkiezen. Dergelijke *delegates* worden vaak beschouwd als 'verraderlijke' pionnen die in hun partijen onvoldoende autonomie genieten om echt de belangen van etnisch-culturele minderheidsgroepen te promoten. *Delegates* worden bovendien bekritiseerd omdat ze – door hun eenduidige focus op thema's die vooral etnisch-culturele minderheidsgroepen aanbelangen – de notie riskeren te bestendigen dat etnisch-culturele minderheidsgroepen fundamenteel anders zijn; wat hun culturele hybriditeit en hun lidmaatschap van de Belgische samenleving miskent.

Het tweede deel van het themanummer bestaat uit een essay en een symposium. In het essay buigen Sara de Jong en Eline Severs zich over terugkerende debatten die de loyaliteiten van politici uit etnisch-culturele minderheidsgroepen in twijfel trekken. Ze brengen een analyse van de labels – waaronder de 'alibi-Ali', de 'knuffelallochtoon' en, meer recent, de 'ex-allochtoon' en de 'Nederland-hater' – waarmee politici uit minderheidsgroepen vaak benoemd worden, en argumenteren dat deze labels moeten worden beschouwd als een uitdrukking van de heersende machtsstructuren die de relaties tussen zogenaamd 'allochtone' en 'autochtone' groepen vormgeven.

In het symposium reflecteren diverse wetenschappers dan weer over de impact van terrorisme op de angstgevoelens van burgers, en de mogelijkheden tot samenleven in diversiteit. Ze putten daarbij uit recent empirisch onderzoek. Niels Spierings bespreekt hoe angst en diversiteit samengaan in onderzoek naar populistische radicaal-rechtse partijen. Hij bespreekt twee snijvlakken waar diversiteit en

INLEIDING

angst elkaar ontmoeten in het populistische radicaal-rechtse debat: enerzijds de rol van vrouwen- en LHBTIQ-emancipatie en anderzijds de stereotypering en homogenisering van het populistische radicaal-rechtse electoraat. Charlotte Landsheere en Dimokritos Kavadias tonen aan dat Brusselse jongeren, als exponenten van een superdiverse samenleving, deze diversiteit niet als bedreigend ervaren maar zich wel steeds vaker misbegrepen voelen door stemmen die, in de context van de terroristische aanslagen van maart 2017, Brussel eenduidig wegzetten als toonbeeld van een gefaald integratiebeleid. François Levrau levert, ten slotte, een politiek-filosofische bijdrage waarin hij het huidige angstklimaat aangrijpt om de noodzaak aan een interpersoonlijk ethos aan te tonen.

Noten

1. We wensen de redactieraad van *Res Publica* te bedanken voor hun interesse in deze thematiek en voor hun ondersteuning bij het tot stand komen van dit themanummer.
2. ENAR (2017, januari). Islamophobia in Europe: Recent developments. http://www.enar-eu.org/IMG/pdf/islamophobia_data_2016.pdf (geraadpleegd op 06/10/2017); European Union Agency for Fundamental Rights (2017). Muslims in the EU: High levels of trust despite pervasive discrimination. <http://fra.europa.eu/en/press-release/2017/muslims-eu-high-levels-trust-despite-pervasive-discrimination> (geraadpleegd op 06/10/2017).